

**ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
(Ε.Ε.Ε.Π.)**

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΕΛ. ΔΟΥΚΑΣ

Η παγκόσμια διατροφική κρίση και η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

WP. B01/08

ΑΘΗΝΑ 2008

Η παγκόσμια διατροφική κρίση και η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Γιάννης Ελ. Δούκας*

Εισαγωγή

Μετά τα ιστορικά υψηλά επίπεδα που κατέγραψαν κατά τους προηγούμενους μήνες, οι τιμές των τροφίμων και του πετρελαίου εμφανίζουν πτωτικές τάσεις ως αποτέλεσμα της εξάπλωσης της χρηματοπιστωτικής κρίσης των ΗΠΑ σε όλο τον κόσμο από τον Σεπτέμβριο του 2008 και έπειτα. Σύμφωνα με έρευνα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), στα μέσα του Σεπτεμβρίου οι τιμές του πετρελαίου ήταν μειωμένες κατά 40% σε σχέση με αυτές που καταγράφηκαν τον Ιούλιο του 2008 – παρόλα αυτά βρίσκονταν σε διπλάσια επίπεδα από ότι στο τέλος του 2006. Αντίστοιχα και οι τιμές των τροφίμων μειώθηκαν, κατά την ίδια περίοδο, σε ποσοστό 8% σε σχέση με τα επίπεδα του Ιουνίου του 2008, παραμένοντας όμως κατά 44% υψηλότερες από ότι ήταν στο τέλος του 2006. Η ίδια έρευνα υποστηρίζει ότι τα μεσοπρόθεσμα χαρακτηριστικά της παγκόσμιας προσφοράς και της ζήτησης θα διατηρήσουν και για το επόμενο διάστημα τις τιμές σε υψηλά επίπεδα. Αυτή η διαπίστωση επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία του οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών για τον αγροτικό τομέα και τα τρόφιμα [FAO (Food and Agriculture Organization)] που παρουσιάζονται στον πίνακα 1 και δείχνουν τη μεταβολή των τιμών των δημητριακών κατά την περίοδο μεταξύ των ετών 2006 και 2008.

Η σημαντική αύξηση των τιμών των τροφίμων έχει επηρεάσει αναμφισβήτητα τον μεγαλύτερο αριθμό του πληθυσμού παγκοσμίως. Μελέτες του FAO έχουν δείξει ότι αν στον αναπτυσσόμενο κόσμο η διατροφή απορροφά 10%-20% του εισοδήματος των νοικοκυριών, στις πιο φτωχές χώρες μπορεί να απαιτεί μέχρι και το 90% (Χοϊδάς, Γ.Φ. 2008). Σίγουρα λοιπόν οι ασθενέστερες οικονομικά ομάδες του πληθυσμού στις αναπτυσσόμενες χώρες έχουν αισθανθεί πιο έντονα τις επιπτώσεις από την ακριβότερη τροφή. Σύμφωνα με πρόσφατη αναφορά της Παγκόσμιας Τράπεζας (8/2008) εκτιμάται ότι οι υψηλότερες τιμές των τροφίμων αλλά και η σπανιότητα που παρατηρείται σε βασικά διατροφικά είδη θα οδηγήσουν, στο επόμενο χρονικό διάστημα, περίπου 100 εκατομμύρια περισσότερους ανθρώπους στα όρια της

* Υπ. Διδάκτορας Πανεπιστημίου Αθηνών.

ανέχειας και της πείνας. Ειδικότερα χώρες όπως η Λιβερία, η Αϊτή και το Τζιμπουτί έχουν χαρακτηριστεί ως περιοχές υψηλού κινδύνου και θα ενισχυθούν από την Παγκόσμια Τράπεζα με οικονομική βοήθεια ύψους 200 εκατομμυρίων δολαρίων από το σύνολο των 1.2 δισεκατομμυρίων δολαρίων που θα διατεθούν για την άμβλυνση των αρνητικών συνεπειών της κρίσης παγκοσμίως.

Πίνακας 1: Οι διεθνείς τιμές των δημητριακών (2006 – 2008)

Τροφή	Διεθνής τιμή (δολ. ΗΠΑ/τ)			% αύξηση στις τιμές -----		
	2006	2007	2008 1/	Το 2007 με το 2006	Το 2008 με το 2007	Το 2008 με το 2006
Ρύζι	217	275	563	27	105	160
Σιτάρι	200	266	407	33	53	104
Καλαμπόκι	122	164	230	34	40	88
Μ.Ο.	180	235	400	35	66	99

1/ Για 2008, μ.ο. Ιαν- Μαι.

Πηγή: FAO, από το Remesh Sharma and Panos Konandreas, *WTO provisions in the context of responding to soaring food prices*, FAO commodity and trade research working paper no 25, 2008

Στο παρόν άρθρο θα επιχειρηθεί να αποτυπωθεί η διάσταση της διατροφικής κρίσης θα περιγραφούν οι αιτίες που την δημιούργησαν και τέλος θα παρουσιασθεί η θέση της ΕΕ αναφορικά με τις εξελίξεις στον Ευρωπαϊκό αγροτικό χώρο αλλά και τη στάση της απέναντι στις αναπτυσσόμενες χώρες.

1. Η Διατροφική Κρίση – Αιτίες και προοπτική

Κατά την περίοδο που διανύουμε, το παγκόσμιο διατροφικό σύστημα έχει ταχέως επαναπροσδιορισθεί καθοδηγούμενο από νέες υποκινούσες δυνάμεις. Η μεγέθυνση του εισοδήματος, οι κλιματικές αλλαγές, οι υψηλές ενεργειακές τιμές, η παγκοσμιοποίηση και η αστικοποίηση έχουν μεταβάλλει την κατανάλωση, την παραγωγή και τις αγορές τροφίμων. Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα στο παγκόσμιο διατροφικό σύστημα, και ειδικότερα η επιρροή των βιομηχανιών τροφίμων και των λιανέμπορων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο, έχει επίσης αυξηθεί με γοργούς ρυθμούς. Οι μεταβολές στην προσφορά των τροφίμων, η αύξηση στις τιμές των εμπορευμάτων, και οι νέες μορφές που έχει λάβει η διατροφική αλυσίδα μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών έχουν σημαντικές επιπτώσεις στις ζωές των φτωχών και διατροφικά ανασφαλών πληθυσμών του πλανήτη (Braun, J. 2007). Βέβαια η παγκόσμια προσφορά τροφίμων είναι παραπάνω από επαρκής για να καλύψει τις διατροφικές ανάγκες όλου του πληθυσμού της γης αν επιτυχανόταν δίκαιη και ίση διανομή της τροφής σε όλους. Όμως 820 εκατομμύρια άνθρωποι στις αναπτυσσόμενες χώρες υποσιτίζονται, από τους οποίους πάνω από το 60% ζουν στην υποσαχάρια Αφρική και την Νότια Ασία (Cohen, J.M. et.al. 2008).

Δικαίως λοιπόν, παγκόσμια έχει αναθερμανθεί το ενδιαφέρον για το ρόλο που διαδραματίζει η αγροτική οικονομία και οι πολιτικές που αφορούν στη διατροφή και στη διαμόρφωση των διεθνών τιμών των τροφίμων.

1α. Κατανάλωση, Οικονομική Μεγέθυνση και Πληθυσμιακές μεταβολές

Σε πολλές περιοχές του αναπτυσσόμενου κόσμου έχουν παρατηρηθεί υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης κατά τα τελευταία χρόνια. Ειδικότερα η Ινδία και η Κίνα, συνεχίζουν να εμφανίζουν σταθερούς και συνεχείς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης. Το πραγματικό Ακαθάρηστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) στην περιοχή αυξήθηκε ετησίως κατά 9% από το 2004 έως το 2006. Η υποσαχάρια Αφρική επίσης βίωσε ταχεία οικονομική μεγέθυνση της τάξης του 6% κατά την ίδια χρονική περίοδο. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τις 34¹ περισσότερο διατροφικά ανασφαλείς χώρες οι 22

¹ Οι περισσότερο ανασφαλείς διατροφικά χώρες περιλαμβάνουν τις 20 χώρες με την μεγαλύτερη αναλογία υποσιτισμένου πληθυσμού επί του συνόλου, και τις 20 χώρες με το μεγαλύτερο αριθμό υποσιτιζόμενων ανθρώπων σε απόλυτα μεγέθη όπως αναφέρθηκαν στον FAO 2006a. Έξι χώρες συμπεριλαμβάνονται και στις δύο κατηγορίες.

επέτυχαν μέσους ετήσιους ρυθμούς μεγέθυνσης που κυμαίνονταν από 5% έως 16% κατά τη χρονική περίοδο 2004-2006. Βέβαια, στα επόμενα χρόνια αναμένεται να παρατηρηθεί επιβράδυνση της παγκόσμιας μεγέθυνσης. Μελέτες δείχνουν ότι θα μειωθεί ο ρυθμός μεγέθυνσης από 5.2% το 2007 σε 4.8% το 2008 (ΔΝΤ, 2007α). Μετά το 2008, η παγκόσμια μεγέθυνση προβλέπεται να φθάσει στο ύψος του 4% με τις αναπτυσσόμενες χώρες να κυμαίνονται σε ένα μέσο αναμενόμενο εύρος της τάξης του 6% (Mussa, M. 2007). Αυτοί οι ρυθμοί μεγέθυνσης αποτελούν βασικό παράγοντα της μεταβολής της ζήτησης για τρόφιμα παγκοσμίως. Έχει παρατηρηθεί ότι η βελτίωση του μέσου βιοτικού επιπέδου σε κράτη με χαμηλό κατά κεφαλή εισόδημα οδηγεί σε αύξηση της κατανάλωσης τροφίμων, όπως θα αναλυθεί παρακάτω.

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που έχει συμβάλλει στην παγκόσμια αύξηση της ζήτησης για τρόφιμα είναι η αλλαγή της αριθμητικής σχέσης μεταξύ των αγροτικών και των αστικών πληθυσμών και η επακόλουθη μεταβολή στο ποσοστό του εισοδήματος που κατευθύνεται στην κατανάλωση τροφίμων. Στα πρόσφατα χρόνια ο παγκόσμιος αστικός πληθυσμός αυξάνεται με ταχύτερο ρυθμό από ότι ο αντίστοιχος αγροτικός. Προβλέπεται ότι στις επόμενες τρεις δεκαετίες ο αριθμός των ανθρώπων που θα κατοικεί στις πόλεις θα αυξηθεί σε ποσοστό 61% (Cohen, B. 2006). Παρόλα αυτά περίπου το 75% των φτωχών παραμένει στις αγροτικές περιοχές και αυτό θα συνεχίσει να αποτελεί κυρίαρχο χαρακτηριστικό της υπαίθρου και για τις επόμενες δεκαετίες.

Ο προσανατολισμός της γεωργίας, κατά τα τελευταία χρόνια, προς την παραγωγή διατροφικών προϊόντων υψηλής αξίας είναι μία τάση που ενισχύεται από τις δυνάμεις της ζήτησης στην διαμόρφωση των οποίων παίζει σημαντικό ρόλο ο ιδιωτικό τομέας (Gulati, A. et.al. 2007). Επιπρόσθετα αυτή η τάση ενισχύεται και από το γεγονός ότι στα πλαίσια του συστήματος της ελεύθερης αγοράς, που με ελάχιστες εξαιρέσεις κυριαρχεί παγκοσμίως, τα τρόφιμα αντιμετωπίζονται ως ένα ακόμη αγαθό όπως τα ρούχα, τα αυτοκίνητα και τα βιβλία από την κατανάλωση των οποίων αποκλείονται όσοι δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να τα προμηθευτούν. (Magdoff, F. 2008).. Έτσι η αύξηση του εισοδήματος των ατόμων που απαρτίζουν τη μεσαία τάξη στις αναπτυσσόμενες χώρες όπως η Ινδία και η Κίνα έχει οδηγήσει σε αυξημένη ζήτηση για ακριβότερα αγροτικά προϊόντα όπως τα φρούτα, τα λαχανικά και το κρέας. Σε αυτή την εξέλιξη έχει συνηγορήσει και η παγκοσμιοποίηση των

διατροφικών προτύπων που προσανατολίζονται πλέον καθαρά προς τις διατροφικές συνήθειες και το διαιτολόγιο που ακολουθούν οι άνθρωποι στον αναπτυσσόμενο δυτικό κόσμο. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να έχει αυξηθεί η ζήτηση για κτηνοτροφικά προϊόντα, οπωροκηπευτικά στις χώρες της Ασίας (Pingali, P. 2006).

Η παραπάνω διαπίστωση ενισχύεται και από τα στοιχεία του FAO για τις μεταβολές στην κατανάλωση τροφής στον αναπτυσσόμενο κόσμο κατά την περίοδο 1990-2005 όπως παρουσιάζεται δειγματοληπτικά για πέντε χώρες στον πίνακα 2.

Πίνακας 2: Μεταβολή στην ποσότητα κατανάλωσης τροφής, σε αναλογία 2005 προς 1990

Προϊόντα	Ινδία	Κίνα	Βραζιλία	Κένυα	Νιγηρία
Δημητριακά	1.0	0.8	1.2	1.1	1.0
Ελαιούχοι σπόροι	1.7	2.4	1.1	0.8	1.1
Κρέας	1.2	2.4	1.7	0.9	1.0
Γάλα	1.2	3.0	1.2	0.9	1.3
Ψάρι	1.2	2.3	0.9	0.4	0.8
Φρούτα	1.3	3.5	0.8	1.0	1.1

Πηγή: Στοιχεία FAO 2007a, από το: Joachim von Braun, *The world food situation – New Driving Forces and Required Actions*, International Food Policy Research Institute

Για παράδειγμα η κατανάλωση κρέατος έχει αυξηθεί κατά 20% στην Ινδία, 140% στην Κίνα και 70% στη Βραζιλία. Παράλληλα έχει μειωθεί κατά 10% στην Κένυα ενώ δεν έχει μεταβληθεί καθόλου στην Νιγηρία. Βέβαια αν λάβουμε υπόψη το συνολικό πληθυσμό των τριών χωρών στις οποίες έχει αυξηθεί η κατανάλωση κρέατος, μπορούμε εύκολα να κατανοήσουμε την επίδραση αυτής της εξέλιξης στην παγκόσμια ζήτηση.

1β. Η παγκόσμια παραγωγή τροφίμων, οι μεταβολές στην ποσότητα των αποθεμάτων και οι επιπτώσεις των κλιματικών αλλαγών

Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί μείωση στη παγκόσμια παραγωγή των βασικών διατροφικών ειδών όπως το σιτάρι τα ακατέργαστα δημητριακά, το ρύζι και το καλαμπόκι. Σύμφωνα με τα στοιχεία του FAO² το 2006 παρατηρήθηκε μείωση στην παγκόσμια παραγωγή δημητριακών κατά 2 δισεκατομμύρια τόνους – 2.4% λιγότερη σε σχέση με το 2005. Κυρίως αυτή η επιβράδυνση της παραγωγής ήταν αποτέλεσμα της μείωσης των καλλιεργούμενων εκτάσεων και των αρνητικών καιρικών συνθηκών που επικράτησαν στις βασικές εξαγωγικές χώρες που συνεισφέρουν κατά το μεγαλύτερο ποσοστό στην παγκόσμια παραγωγή των παραπάνω αγροτικών προϊόντων. Μεταξύ των ετών 2004-2006, η παραγωγή σιταριού και καλαμποκιού στην Ε. Ε. και τις Η.Π.Α., μειώθηκε σε ποσοστά από 12% έως 16%. Από την άλλη μεριά, για την ίδια περίοδο, παρατηρήθηκε αύξηση της παραγωγής των ακατέργαστων δημητριακών στην Κίνα κατά 12% και αύξηση της παραγωγής ρυζιού στην Ινδία κατά 9% (FAO 2006b, 2007b).

Κατά το 2006 τα παγκόσμια αποθέματα δημητριακών – ειδικότερα του σιταριού, βρίσκονταν στα χαμηλότερα επίπεδα τους από τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Πιο συγκεκριμένα, τα αποθέματα στην Κίνα, που αντιπροσωπεύουν περίπου το 40% των παγκόσμιων αποθεμάτων, μειώθηκαν σχεδόν κατά το ήμισυ κατά τα έτη 2000-2004 (από περίπου 300 εκατ. τόνους το 2000 σε περίπου 170 εκατ. τόνους το 2004) χωρίς να έχουν ανακάμψει τα τελευταία χρόνια.³ Σε αντίθεση με τα δημητριακά, η παραγωγή των προϊόντων υψηλής αξίας, όπως τα φρούτα, τα λαχανικά, το γάλα και ο κρέας έχει αυξηθεί στις αναπτυσσόμενες χώρες με υψηλούς ρυθμούς ακολουθώντας την σταδιακή υιοθέτηση διατροφικών προτύπων δυτικού τύπου στις χώρες αυτές. Σημαντικό ρόλο στην ποσότητα των αποθεμάτων διαδραματίζει και η επίπτωση των κλιματικών αλλαγών στην παγκόσμια παραγωγή αγροτικών προϊόντων. Είναι γνωστό ότι γεωργία επηρεάζεται άμεσα από της κλιματολογικές συνθήκες όσον αφορά την ποσότητα αλλά και τη ποιότητα του παραγόμενου προϊόντος. Επακόλουθα επηρεάζεται το ύψος των αποθεμάτων και οι τελικές τιμές των προϊόντων. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change. 2007) λόγω της επίπτωσης των

² FAO – World cereal production 2000-2007

³ FAO- World cereal stocks, 2000-2007

απρόβλεπτων καιρικών συνθηκών στην αγροτική παραγωγή, αναμένεται ότι τα επόμενα χρόνια θα αυξηθούν οι εισαγωγές τροφίμων σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες. Σε περισσότερες από 40 αναπτυσσόμενες χώρες –κυρίως της υποσαχάριας Αφρικής αναμένεται να μειωθούν οι αποδόσεις των καλλιεργειών δημητριακών, με καθαρές ζημιές της τάξης του 15% μέχρι το 2080 (Fischer, G. et.al.2005). Εξαιτίας της υπερθέρμανσης του πλανήτη αναμένεται ότι μέχρι το 2020 το παγκόσμιο Ακαθάριστο Αγροτικό Προϊόν θα μειωθεί κατά 16%. Πάλι, η αρνητική επίδραση αυτής της εξέλιξης θα είναι πιο έντονη στις αναπτυσσόμενες παρά στις αναπτυγμένες χώρες. Η παραγωγή στις αναπτυσσόμενες χώρες θα μειωθεί κατά 20%, τη στιγμή που στις αναπτυγμένες χώρες η μείωση αυτή θα είναι στα επίπεδα του 6% (Cline, W.R. 2007). Σε κάθε περίπτωση η μείωση από τη μεριά της προσφοράς σε συνδυασμό με την αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης, όπως δείχθηκε παραπάνω, θα έχει ως αποτέλεσμα την περαιτέρω αύξηση των διεθνών τιμών των τροφίμων.

Επιπρόσθετα εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των ανθρώπων που επηρεάζονται από τις συνέπειες των ακραίων καιρικών φαινομένων, ο υποσιτισμός ενδέχεται να αποτελεί μία από τις επικρατέστερες αρνητικές επιπτώσεις των κλιματικών αλλαγών. Έχει παρατηρηθεί ότι οι ομάδες των πληθυσμών που βάζονται περισσότερο περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τους μικρούς παραγωγούς που κυρίως παράγουν για την αυτοκατανάλωση, τους αυτόχθονες που είναι οργανωμένοι σε παραδοσιακού τύπου κοινωνίες και τους πληθυσμούς που κατοικούν σε παράκτιες περιοχές και έχουν ως κύρια απασχόληση τους τη αλιεία. Πρέπει να τονίσουμε επίσης, ότι επηρεάζονται διαφορετικά οι άντρες και οι γυναίκες από τις επιπτώσεις των κλιματικών αλλαγών. Μεγάλο ποσοστό των φτωχότερων πληθυσμών παγκοσμίως αποτελούν οι γυναίκες που κατοικούν σε αγροτικές περιοχές στις αναπτυσσόμενες χώρες και εξαρτώνται αποκλειστικά από την γεωργία για να θρέψουν τις οικογένειές τους (Cohen, J.M. et.al. 2008).

1γ. Το διεθνές εμπόριο και ο ρόλος του ΠΟΕ

Σύμφωνα με διάφορα θεωρητικά σχήματα για το διεθνές εμπόριο, υπάρχει η άποψη ότι το καθεστώς ελεύθερου εμπορίου για τα αγροτικά προϊόντα λειτουργεί προς όφελος των αναπτυσσόμενων χωρών. Έρευνες του IFPRI (International Food Policy and Research Institute) έδειξαν ότι το «άνοιγμα» των αγορών μεταξύ των αναπτυσσόμενων κρατών και των κρατών μελών του Οργανισμού για την

Οικονομική Συνεργασία και την Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) μπορεί να επιφέρει σημαντικά οικονομικά οφέλη. Στην πραγματικότητα όμως μόνο σε εξειδικευμένες περιπτώσεις παρατηρήθηκαν θετικές επιπτώσεις για την μείωση της φτώχειας (Bouet, A. et.al. 2007)). Βέβαια είναι γνωστό ότι παράμετροι όπως το διεθνές εμπόριο των αγαθών, η κινητικότητα του κεφαλαίου υπό τη μορφή Ξένων Άμεσων Επενδύσεων (ΞΑΕ), η διάχυση της τεχνολογίας, και οι διμερείς ή πολυμερείς συνεργασίες συμβάλλουν στην αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών. Η αγροτική πολιτική και η πολιτική τιμών που θα ακολουθήσει ένα κράτος επηρεάζεται άμεσα από το εξωτερικό του περιβάλλον, δηλαδή το σύνολο των εθνικών πολιτικών των άλλων κρατών (Paulino, L. 1989).

Παράλληλα, στα πλαίσια του εν εξελίξει Γύρου της Ντόχα του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) δεν έχει επέλθει κάποια τελική συμφωνία εξαιτίας των σημαντικών διαφορών μεταξύ των αναπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων κρατών. Παρόλα αυτά, καταβάλλονται προσπάθειες προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι υψηλές τιμές των τροφίμων. Για παράδειγμα γίνονται διαπραγματεύσεις για την θέσπιση νέων κανονισμών όπως αυτοί περιλαμβάνονται στο υπό συζήτηση κείμενο για τη γεωργία. Επίσης διερευνάται η επίπτωση διάφορων παραμέτρων στην ανοδική πορεία των τιμών, όπως οι δασμοί, ο περιορισμός των εξαγωγών, η αλλαγή της χρήσης βασικών διατροφικών καλλιεργειών που πλέον κατευθύνονται στην παραγωγή βιοκαυσίμων και ο ρόλος της επισιτιστικής βοήθειας (Sharma,S., Konandreas, P. 2008).

Τα αναπτυγμένα κράτη όμως, φαίνονται απρόθυμα να προχωρήσουν σε σημαντικές δεσμεύσεις για μια γενναία απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου. Ειδικότερα, οι ΗΠΑ παρουσιάζονται διστακτικές στο να προβούν σε μεγάλη μείωση της εσωτερικής προστασίας των αγροτικών προϊόντων τους όπως αυτό αποτυπώνεται στο κείμενο για το μέλλον του αγροτικού τους τομέα, με τίτλο « New Farm Bill». Επίσης και η ΕΕ δεν φαίνεται να έχει τη διάθεση να διαπραγματευθεί τους υπάρχοντες περιορισμούς που έχει θέσει για ορισμένα ευαίσθητα αγροτικά της προϊόντα. Ως αντίδραση απέναντι σε αυτήν την εξέλιξη, πολλές χώρες έχουν προχωρήσει στη σύναψη διμερών και περιφερειακών συμφωνιών⁴. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο αριθμός των περιφερειακών διευθετήσεων που αναφερθήκαν στον ΠΟΕ αυξήθηκε από 86 το 2000 σε 159 το 2007 [United Nations Conference on

⁴ Ενδεικτικά τέτοιες συμφωνίες αφορούν την «Central American Free Trade Agreement» (CAFTA) μεταξύ των ΗΠΑ και των κρατών της Κεντρικής Αμερικής και τις διαπραγματεύσεις μεταξύ της «African, Caribbean, and Pacific states» (ACP) και της ΕΕ (Braun, J. 2007).

Trade and Development (UNCTAD 2007)]. Επισημαίνεται ότι η απελευθέρωση των αγορών έχει κυριαρχήσει ως η πιο ενδεδειγμένη λύση για πολλά από τα προβλήματα που σχετίζονται με το διεθνές εμπόριο, περιλαμβανομένων και των αγροτικών προϊόντων. Στον αντίποδα όμως, ο ΠΟΕ έχει δεχθεί έντονη κριτική για τα μέτρα που προωθεί προς αυτή την κατεύθυνση.

Μία άλλη εξέλιξη υπήρξε η βελτίωση των όρων εμπορίου για τις χώρες με έντονο εξαγωγικό προσανατολισμό στον κλάδο των αγαθών ως αποτέλεσμα της αύξησης των διεθνών τιμών. Το μερίδιο των αναπτυσσόμενων κρατών στον όγκο των παγκόσμιων εξαγωγών αυξήθηκε από 32% το 2000 σε 37% το 2006. Αυτή η αύξηση όμως δεν έφθασε στα ίδια επίπεδα για όλες τις περιφέρειες καθώς το αντίστοιχο μερίδιο της Αφρικής αυξήθηκε κατά μόνο 0.5% για την ίδια περίοδο (UNCTAD 2007).

Βέβαια ο αυξανόμενος ρόλος που καταλαμβάνουν οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες οι οποίες δραστηριοποιούνται στην βιομηχανία των τροφίμων θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι έχουν δημιουργήσει ένα πλέγμα συνθηκών που δημιουργούν ένα ιδιότυπο σχήμα παγκόσμιου ολιγοπωλιακού καπιταλισμού με ό,τι αυτό μπορεί να συνεπάγεται για του μικρούς και φτωχότερους παραγωγούς στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Πιο συγκεκριμένα αν και όπως δείξαμε παραπάνω, νέες προοπτικές έχουν γεννηθεί για κάποιους μικρούς παραγωγούς, πολλοί άλλοι δεν μπορούν να επωφεληθούν και να αυξήσουν το εισόδημά τους καθώς τα νέα υψηλότερα πρότυπα ασφάλειας και ποιότητας, που έχουν τεθεί από την παγκόσμια βιομηχανία τροφίμων και τους μεγάλους λιανέμπορους, ουσιαστικά αποκλείουν πολλούς καλλιεργητές από τις διεθνείς αγορές (Braun, J. 2007).

1δ. Σχέση Προσφοράς –Ζήτησης και Κερδοσκοπία

Οι παραπάνω αλλαγές στην διατροφική αλυσίδα έχουν οδηγήσει σε ανισορροπίες από τη μεριά της προσφοράς και της ζήτησης και σημαντικές μεταβολές στις τιμές των αγροτικών προϊόντων και των τροφίμων. Μεταξύ των ετών 2000-2006 η παγκόσμια ζήτηση για δημητριακά αυξήθηκε κατά 8% και η τιμή τους κατά 50%⁵. Αυτό συμβαίνει καθώς στα γεωργικά προϊόντα η προσφορά είναι ανελαστική, δηλαδή δεν

⁵ Στοιχεία από FAO 2003,2005,2006b,2007b, και 2007c

μπορεί να ανταποκριθεί άμεσα στις μεταβολές της ζήτησης. Συνήθως η συνολική προσφορά αυξάνεται περίπου 2% για μια αντίστοιχη αύξηση της τιμής κατά 10%. Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι η προσφορά αδυνατεί ακόμη περισσότερο να ανταποκριθεί στην ζήτηση όταν επικρατούν μεγάλες και απότομες μεταβολές στο ύψος των τιμών. Αυτό επιδρά άμεσα στο ύψος των αποθεμάτων και τελικά όπως εξηγήσαμε στην ενότητα 1β βάλλονται ευθέως τα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα των αναπτυσσόμενων κρατών που αδυνατούν να καλύψουν βασικές διατροφικές τους ανάγκες.

Βέβαια, οι διακυμάνσεις στην προσφορά και τη ζήτηση δεν μπορούν να ερμηνεύσουν πλήρως την αύξηση των τιμών. Μία άλλη σημαντική παράμετρος που πρέπει να εντάξουμε στην ανάλυση μας είναι αυτή της κερδοσκοπίας. Σε παγκόσμιο επίπεδο έχει ενισχυθεί το ενδιαφέρον του χρηματοοικονομικού συστήματος και των επενδυτών για τις αυξανόμενες τιμές των αγαθών. Σε αυτό τον κλάδο έχουν ανακαλύψει ένα νέο προσοδοφόρο πεδίο δράσης ειδικότερα σε περιόδους έντονης αστάθειας των χρηματιστηρίων όπως αυτή που διανύουμε σε παγκόσμιο επίπεδο από το 2000 και μετά. Έτσι οι κερδοσκοπικού τύπου συναλλαγές που διεξάγονται καθημερινά στα παράλληλα χρηματιστήρια των εμπορευμάτων ενισχύουν τις έντονες μεταβολές των τιμών. Το 2006 ο όγκος των συναλλαγών που αφορούσαν αγροτικά προϊόντα που διαπραγματεύτηκαν στις παγκόσμιες προθεσμιακές αγορές αυξήθηκε κατά 30% . Αυτή η αυξητική τάση ενισχύθηκε και τα επόμενα χρόνια και όσο η χρηματιστηριακή κρίση των ΗΠΑ βαθαίνει περισσότερο κατά τη χρονιά που διανύουμε (2008).

Σε αυτές τις συνθήκες οι κερδοσκόποι επιχειρούν να επωφεληθούν από τον αποκαλούμενο « φαύλο κύκλο εμπορευματικών ανατιμήσεων» δηλαδή της τάσης που παρατηρείται να ενισχύονται οι επενδύσεις σε υλικά αγαθά όταν μειώνεται η τιμή του δολαρίου σε σχέση με τα άλλα νομίσματα. Βέβαια αναμένεται ότι αυτός ο ανοδικός κύκλος στην τιμή των εμπορευμάτων θα ανακοπεί προκαλώντας μικρή πτώση στις τιμές των τροφίμων⁶ μέχρις ότου οι κερδοσκοπικού τύπου πιέσεις τις ωθήσουν πάλι προς τα πάνω (Magdoff, F. 2008).

⁶ Καθώς πλέον η χρηματοπιστωτική κρίση των ΗΠΑ έχει εκλάβει παγκόσμιες διαστάσεις με ένα δραματικό τρόπο, ειδικότερα μετά την κατάρρευση του Αμερικάνικου χρηματοεπενδυτικού κολοσσού της Lehman Brothers τον Σεπτέμβριο του 2008, φαίνεται να επηρεάζονται και οι τιμές των εμπορευμάτων (περιλαμβάνονται τα αγροτικά προϊόντα) παρουσιάζοντας σημάδια κάμψης.

1ε Ενεργειακές τιμές

Τέλος, σημαντικός παράγοντας για την αύξηση στις τιμές των τροφίμων υπήρξε και η αλματώδης άνοδος της τιμής του πετρελαίου. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1999 η τιμή του πετρελαίου κυμαινόταν γύρω στα 16\$ το βαρέλι ενώ τον Ιούλιο του 2008 έφθασε στην ανώτερη ιστορική τιμή του στα 147\$ το βαρέλι. Βέβαια, καθώς ενισχύονται οι φόβοι για την είσοδο της παγκόσμιας οικονομίας σε ύφεση η τιμή του πετρελαίου έχει ακολουθήσει μειωτικές τάσεις με αποτέλεσμα να κυμαίνεται γύρω στα 70\$ το βαρέλι- σε επίπεδα όμως και πάλι υψηλότερα από το μέσο όρο των προηγούμενων ετών (The New York Times 29/10/2008).

Αυτή η αύξηση επηρεάζει με δύο τρόπους τις τιμές των αγροτικών προϊόντων. Πρώτον ως βασική εισροή της γεωργικής δραστηριότητας, το πετρέλαιο έχει άμεση επίπτωση στο κόστος παραγωγής, και δεύτερον γιατί έχει οδηγήσει σε αναζήτηση νέων ενεργειακών πηγών όπως είναι τα βιοκαύσιμα. Δηλαδή καύσιμα τα οποία προέρχονται από την επεξεργασία αγροτικών προϊόντων (π.χ. δημιουργία αιθανόλης από το καλαμπόκι).

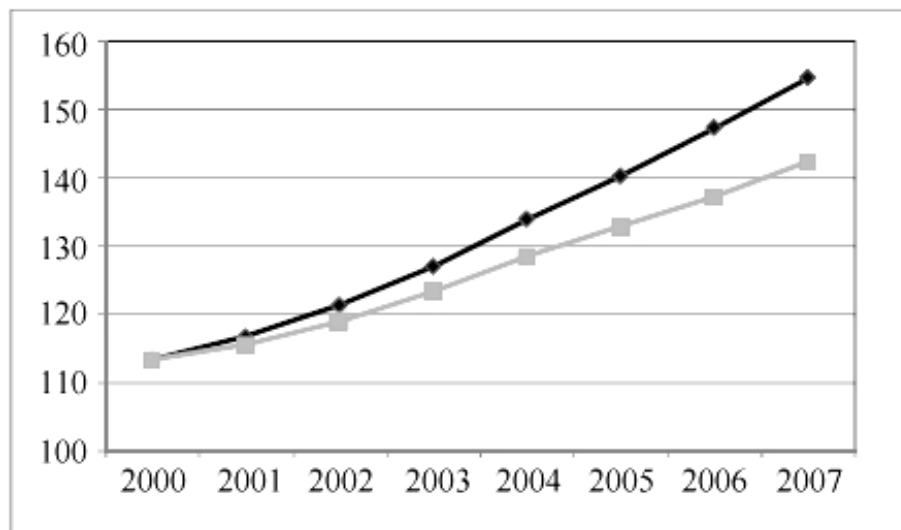
Καθώς οι τιμές για τα αγροτικά προϊόντα που προορίζονται για τη δημιουργία βιοκαυσίμων είναι υψηλότερες από ότι αυτές των συμβατικών καλλιεργειών, πολλοί παραγωγοί έχουν επιλέξει να στραφούν προς αυτά τα προϊόντα. Επακόλουθα μειώνεται η προσφορά για βασικά αγροτικά αγαθά όπως το καλαμπόκι και το σογιέλαιο με άμεση επίπτωση την αύξηση της τιμής τους. Στο σχήμα 1 παρουσιάζονται δύο καμπύλες:

A) η καμπύλη (1) δείχνει την πραγματική αύξηση στην τιμή των σιτηρών με την υπάρχουσα ζήτηση για βιοκαύσιμα, δεδομένης της απότομης αύξησης της ζήτησης για βιοαιθανόλη μετά το 2000

B) η καμπύλη (2) αποτυπώνει την τιμή η οποία θα αναμενόταν εάν η ζήτηση για βιοαιθανόλη μετά το 2000 ακολουθούσε τη ροπή της περιόδου 1990 – 2000

Η διαφορά στο ύψος των δύο καμπυλών υποδηλώνει την αύξηση της πραγματικής τιμής των σιτηρών σε σχέση με την αναμενόμενη τιμή, όπως εξηγήθηκε προηγουμένως. Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι η αύξηση στη ζήτηση για βιοκαύσιμα οδήγησε σε αύξηση της μέσης σταθμικής τιμής των σιτηρών κατά 30%.

Σχήμα 1: Εξομοίωση των πραγματικών τιμών των σιτηρών, 2000-2007 (δολ. ΗΠΑ/μετρικό τόνο)

- ◆ (1) Πραγματική αύξηση βιοκαυσίμων
- (2) Αναμενόμενη αύξηση βιοκαυσίμων με βάση την περίοδο 1990-2000

Σημ: Η τιμή έχει υπολογιστεί με βάση το σταθμικό μέσο όρο της παραγωγής ρυζιού, σιταριού, καλαμποκιού και άλλων ακατέργαστων σιτηρών.

Πηγή: IFPRI IMPACT, από το: Mark W. Rosegrant, *Biofuels and Grain Prices: Impacts and Policy Responses*, 2008.

2. Η θέση της Ε.Ε. στο παγκόσμιο αγροτο-διατροφικό σύστημα

Τα τελευταία χρόνια έχει ενισχυθεί σημαντικά η θέση της ΕΕ στο διεθνές εμπόριο αγροτικών προϊόντων. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (7/2007) τα τελευταία δέκα χρόνια η ΕΕ βρίσκεται σε μια συνεχή πορεία μεγέθυνσης των γεωργικών εξαγωγών της. Πιο συγκεκριμένα η αξία των ευρωπαϊκών εξαγωγών το 1997 ήταν 45 δισεκατομμύρια δολάρια, υπολειπόμενη κατά σχεδόν 10 δισεκατομμύρια από αυτήν των εξαγωγών των ΗΠΑ. Το 2005 η εικόνα είχε αναστραφεί καθώς οι εξαγωγές της ΕΕ αποτιμώνταν στα 79 δισεκατομμύρια δολάρια δηλαδή κατά 11 δισεκατομμύρια περισσότερα από την αξία των εξαγωγών των ΗΠΑ, αντιπροσωπεύοντας το 20% των εξαγωγών παγκοσμίως και καθιστώντας την πρώτη εξαγωγική δύναμη (2^η οι ΗΠΑ, 3^η η Βραζιλία). Επίσης μέχρι το 2005 καταλάμβανε τη πρώτη θέση και στις εισαγωγές αγροτικών προϊόντων με αξία 83 δισεκατομμύρια δολάρια, ποσό που αντιστοιχεί στο 20% των εισαγωγών παγκοσμίως. Από το 2006 και έπειτα η ΕΕ παρουσιάζει θετικό εμπορικό ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων λόγω της σημαντικής αύξησης των εξαγωγών της.

Επιπρόσθετα λόγω της μεγάλης σημασίας που δίνεται μέσα από τις τελευταίες ρυθμίσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) για την παραγωγή ποιοτικών και ασφαλών διατροφικών προϊόντων, έχει ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής βιομηχανίας τροφίμων, μία εξέλιξη που έχει επίσης συμβάλλει στο θετικό εμπορικό ισοζύγιο της ΕΕ.. Είναι επίσης σημαντικό να τονίσουμε ότι η ΕΕ αποτελεί τον μεγαλύτερο εισαγωγέα αγροτικών προϊόντων που προέρχονται από τις αναπτυσσόμενες χώρες (όπως τις ορίζει ο FAO). Σύμφωνα με την ίδια μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κατά την περίοδο 2003-2005 η αξία των συνολικών εισαγωγών για αγαθά της ΕΕ από τις αναπτυσσόμενες χώρες ανερχόταν στα 53 δισεκατομμύρια δολάρια. Για την ίδια περίοδο οι συνολικές εισαγωγές των ΗΠΑ, της Ιαπωνίας, του Καναδά, της Αυστραλίας και της Νέας Ζηλανδίας από τις αναπτυσσόμενες χώρες έφθαναν σε αξία, και για τους πέντε, τα 46 δισεκατομμύρια δολάρια.

Εύλογα λοιπόν μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι η ΕΕ μπορεί και πρέπει να διαδραματίσει ιδιαίτερο ρόλο στην αποκλιμάκωση και την ορθή διεύθυνση της παρούσας διατροφικής κρίσης. Επίσης είναι αναγκαίο να προβεί στις αναγκαίες ρυθμίσεις αναφορικά με την ευρωπαϊκή γεωργία η οποία λόγω της κυρίαρχης θέσης

της, όπως περιγράφηκε παραπάνω, βιώνει έντονα τις αναταράξεις του παγκόσμιου διατροφικού συστήματος.

2α Η ΕΕ και οι διατροφικά ανασφαλείς χώρες

Αναγνωρίζοντας τις αρνητικές συνέπειες της ραγδαίας αύξησης της τιμής των τροφίμων για πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εκφράσει την πρόθεση της να προβεί σε μία σειρά ενεργειών με τον γενικό τίτλο «Διευκόλυνση». Πιο συγκεκριμένα προτείνεται να αξιοποιηθεί μέρος του διαθέσιμου περιθωρίου του τομέα 2 του δημοσιονομικού πλαισίου υπέρ των αναπτυσσόμενων χωρών που πλήττονται περισσότερο, με την πρόταση που κατέθεσε στις 18.7.2008 [COM (2008)450]. Νωρίτερα, στις 22.5.2008 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξέδωσε ψήφισμα [P6-TA(2008)0299] στο οποίο προτρέπει το Συμβούλιο « να διασφαλίσει τη συνεκτικότητα όλων των εθνικών και διεθνών πολιτικών που σχετίζονται με τα τρόφιμα, με σκοπό την πραγμάτωση του δικαιώματος των πληθυσμών στη διατροφή». Επίσης, πέντε ημέρες αργότερα, οι Υπουργοί της ΕΕ εξέφρασαν παροιμίες ανησυχίες όπως αποτυπώνονται στα «Συμπεράσματα του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων και Εξωτερικών Σχέσεων». Στο κείμενο αυτό καταγράφηκε η δέσμευση για μία ολοκληρωμένη απάντηση στην πρόκληση της ακρίβειας των τροφίμων συνδυάζοντας μέτρα βραχυπρόθεσμου, μεσοπρόθεσμου και μακροπρόθεσμου χαρακτήρα. Τέλος στα πλαίσια των εργασιών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 19-20.7.2008 τονίστηκε ότι η ΕΕ πρέπει να αναλάβει δράση υπέρ των διατροφικά ανασφαλών χωρών συνδυάζοντας αναπτυξιακά μέτρα μαζί με την παροχή της ανθρωπιστικής βοήθειας.

Σε συνέχεια των παραπάνω ενεργειών, η Επιτροπή Ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου επανήλθε αναφορικά με την πρόθεσή της να χρησιμοποιήσει μέρος των πλεονασμάτων του προϋπολογισμού που αφορούν στον αγροτικό τομέα για παροχή βοήθειας προς τις 35 αναπτυσσόμενες χώρες που έχουν πληγεί περισσότερο από την παγκόσμια διατροφική κρίση. Βέβαια οι όποιες αμφιβολίες εγείρονται για τη διαδικασία που θα ακολουθηθεί σε σχέση με τον προϋπολογισμό και τον έκτακτο χαρακτήρα της πρότασης δεν έχουν διευθετηθεί με το παρόν ψήφισμα. Η τελική απόφαση θα ληφθεί στα πλαίσια της επικύρωσης του προϋπολογισμού στις 21 Νοεμβρίου 2008.

Στο σχετικό δελτίου τύπου με ημερομηνία 7/10/2008 ο Gay Mitchell (EPP-ED, IE) δήλωσε χαρακτηριστικά: «σε μία στιγμή όπου δεκάδες δις ευρώ χρησιμοποιούνται για να διασωθούν οι τράπεζες, οφείλουμε να έχουμε τη δυνατότητα να αποδεσμεύσουμε ένα δισεκατομμύριο ευρώ προκειμένου να βοηθήσουμε τις αναπτυσσόμενες χώρες να τονώσουν την παραγωγή τροφίμων τους αγοράζοντας σπόρους και λιπάσματα». Σίγουρα μία δήλωση που αποκαλύπτει το σκεπτικό αλλά και τους στόχους της πρότασης.

Η επιτροπή πρότεινε να κατανεμηθεί η βοήθεια του ενός δισεκατομμυρίου ευρώ σε δύο δόσεις. Δηλαδή 750 εκατομμύρια ευρώ το 2008 και τα υπόλοιπα 250 εκατομμύρια το 2009. Στόχος του προγράμματος είναι να ενισχυθεί η ικανότητα πρόσβασης των χωρών αυτών σε εισροές και υπηρεσίες που θα βελτιώσουν τις διαδικασίες παραγωγής τους και θα ικανοποιήσουν τις διατροφικές ανάγκες των ευπαθέστερων ομάδων του πληθυσμού. Πρόθεση της επιτροπής είναι το ποσό αυτό να προστεθεί στο ήδη διαθέσιμο κονδύλι των 800 εκατομμυρίων ευρώ για την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και την κάλυψη αναγκών που προκύπτουν σε περιόδους εκτάκτων συνθηκών. Τέλος η επιλογή των 35 κρατών στα οποία θα αποσταλεί η βοήθεια έγινε με βάση στο βαθμό εξάρτησης τους από τις εισαγωγές τροφίμων, το ύψος του δείκτη τιμών των τροφίμων σε σχέση με τον γενικό δείκτη τιμών, τις δυνατότητες του αγροτικού τους τομέα και τον βαθμό της πολιτικής αποσταθεροποίησης που προκλήθηκε από την κρίση, όπως συνέβη στην Αϊτή, το Μπαγκλαντές και την Αίγυπτο.

2β. Η ΕΕ και η αντιμετώπιση της κρίσης στο εσωτερικό της

Στα πλαίσια της συνάντησης του Συμβουλίου των Υπουργών Γεωργίας κατά τη διάρκεια της προεδρίας της Σλοβενίας το Μάιο του 2008, αναγνωρίστηκε η ανάγκη να ληφθούν μέτρα έναντι των υψηλών τιμών των τροφίμων. Τονίστηκε ότι κατά το 2007 στα πλαίσια της ΚΑΠ υιοθετηθήκαν συγκεκριμένα βραχυπρόθεσμα μέτρα προκειμένου να μειωθούν οι τιμές στην ΕΕ. Αυτά περιλάμβαναν την αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων μέσω της προσωρινής κατάργησης της αναγκαστικής αγρανάπαυσης, την αύξηση των ποσοστώσεων στο γάλα για το 2008, τη μείωση των προσωρινών αποθεμάτων και των εξαγωγικών επιδοτήσεων καθώς και την αναστολή των δασμών σχεδόν για όλα τα δημητριακά

Επίσης μέτρα θα περιληφθούν και στο κείμενο « Έλεγχος Υγείας της ΚΑΠ». Αυτά θα περιλαμβάνουν την πλήρη κατάργηση της αναγκαστικής αγρανάπαυσης, τη σταδιακή κατάργηση των ποσοτώσεων στο γάλα μέχρι το 2015, την προσαρμογή της τιμής των δημητριακών στις τιμές όπως διαμορφώνονται στις διεθνείς αγορές.. Επίσης κρίνεται αναγκαία η μετάβαση από τη στήριξη της παραγωγής για ενεργειακά φυτά προς περισσότερο αποτελεσματικές λύσεις που δεν θα επηρεάζουν τον όγκο της παραγωγής των συμβατικών αγροτικών καλλιεργειών.

Στόχος των παραπάνω είναι να ενισχυθεί η αγροτική παραγωγή της ΕΕ ώστε λόγω των υψηλών τιμών που επικρατούν να ενισχυθεί το εισόδημα των παραγωγών αλλά παράλληλα να μην επιβαρυνθούν περαιτέρω οι αναπτυσσόμενες χώρες που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την εισαγωγή αγροτικών προϊόντων για την κάλυψη των διατροφικών τους αναγκών. Βέβαια αυτό είναι ένα εγχείρημα το οποίο εμπεριέχει μία εσωτερική αντίφαση και απομένει να αποδειχθεί σε πιο βαθμό θα μπορέσει να επιτύχει του στόχους που έχει θέσει.

Παράλληλα, κατά την παρούσα συγκυρία, όπου παρατηρείται έντονη και απότομη διακύμανση στις τιμές των αγροτικών προϊόντων, το οικοδόμημα της ΚΑΠ φαίνεται να δέχεται έντονους κραδασμούς καθώς η σταθερότητα των τιμών αποτελούσε παραδοσιακά κυρίαρχη επιδίωξη της πολιτικής. Είναι σημαντικό λοιπόν να γίνουν οι απαραίτητοι χειρισμοί ώστε να διατηρηθεί η βασική δομή και η συνεκτικότητα της ΚΑΠ, αν κρίνεται ότι θα πρέπει να παραμείνει ο δεσμευτικός χαρακτήρας της ως προς την εφαρμογή της, και να μην μετασχηματισθεί σταδιακά σε μία επικουρική πολιτική.

Επίλογος

Κατά την παρούσα χρονική περίοδο και εν μέσω συζητήσεων για την χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, όπως δείχθηκε, μία άλλη ακόμη πιο επώδυνη κρίση εξελίσσεται λαμβάνοντας καθημερινά πιο δραματικές διαστάσεις: η διατροφική κρίση. Στο παρόν κείμενο απαριθμήθηκαν οι βασικές αιτίες που την έχουν δημιουργήσει και παρουσιάστηκε η θέση της ΕΕ ως κυρίαρχου παίκτη στο παγκόσμιο αγροτο-διατροφικό σύστημα. Βέβαια τα εκατομμύρια των ανθρώπων που υποσιτίζονται και αντιμετωπίζουν άμεσα το φάσμα της πείνας σε καθημερινή βάση, αναμένουν άμεσες και μόνιμες λύσεις.

Πολλές μελέτες έχουν εκπονηθεί προτείνοντας πολιτικές βραχυπρόθεσμου και μακροπρόθεσμου χαρακτήρα. Τέτοιες ενέργειες μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν τη διαμόρφωση ενός πλαισίου για άμεση αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας όπου επιβάλλεται, μείωση των μηχανισμών προστασίας του διεθνούς εμπορίου των αγροτικών προϊόντων (στις εισαγωγές και τις εξαγωγές), επαναπροσδιορισμό των πολιτικών για τα βιοκαύσιμα, και προώθηση των επενδύσεων για την ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη της υπαίθρου στις αναπτυσσόμενες χώρες και την προστασία των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού που ζει εκεί.

Η αποτελεσματικότητα των παραπάνω μέτρων θα κριθεί αναπόφευκτα στο μέλλον. Κατά πόσο όμως είναι θεμιτό να αντιμετωπίζονται τα τρόφιμα ως ένα ακόμη αγαθό όπως οι ηλεκτρονικές συσκευές, τα ρούχα και τα αυτοκίνητα; Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα ίσως να αποτελεί και τη λύση για το πρόβλημα του επαρκούς επισιτισμού του παγκόσμιου πληθυσμού.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Braun, v. J. 2007. *The World Food Situation- New Driving Forces and Required Actions*. IFPRI (International Food Policy and Research Institute). Διαθέσιμο στο: www.ifpri.org.

Bouet,A., S. Mevel, and D. Orden. 2007. *More or less ambition in the Doha Round:Winners and losers from trade liberalization with a development perspective*. *The World Economy* 30 (8): 1253–1280.

Cline,W. R. 2007. *Global warming and agriculture: Impact estimates by country*.Washington,D.C.: Center for Global Development and Peterson Institute for International Economics.

Cohen, B. 2006. *Urbanization in developing countries: Current trends, future projections, and key challenges for sustainability*. *Technology in society* 28:63-80

Cohen, J.M., C. Tirado, N.-L.Aberman and B.Thompson. 2008. *Impact of Climate Change and Bio energy on Nutrition*. IFPRI & FAO Διαθέσιμο στο: www.ifpri.org.

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.2008. *Πρόταση-Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση της διευκόλυνσης για την ταχεία αντιμετώπιση των διογκούμενων τιμών των τροφίμων στα αναπτυσσόμενες χώρες*. Βρυξέλλες, 18.7.2008. COM(2008) 450 2008

European Commmision, Directorate- General for Agriculture and Rural Development.2007. *Monitoring Agri-Trade Policy – The changing face of the EU Agricultural Trade*, No 02-07.

European Parliament 2008. *A billion euro for the food crisis? Decision to be taken in budget conciliation*. Press release 7.10.2008. Διαθέσιμο στο: www.europarl.europa.eu

FAO (Food and Agricultural Organization of the United Nations).2003. *Food outlook 2003 no5 – Nov.2003*. Rome

- *Food outlook 2005 no4 – Dec.2005*. Rome
- *Food outlook 2006b no2 –June.2006*. Rome
- 2007a. FAOSTAT database. Διαθέσιμο στο: www.faostat.fao.org .
- 2007b. *Food outlook - Nov. 2007*. Rome

Fischer, G., M. Shah, F.Tubiello, and H. van Velhuizen. 2005. *Socio-economic and climate change impacts on agriculture:An integrated assessment, 1990–2080*.

Philosophical Transactions of Royal Society B 360: 2067–83.

IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change). 2007. *Climate change 2007: Impacts, adaptation and vulnerability. Contribution of working group II to the fourth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, ed. M.L.Parry,O.F. Canziani, J.P. Palutikof, P.J. van der Linden, and C.E. Hanson. Cambridge: Cambridge University Press.

Gulati,A., P.K. Joshi, and R. Cummings Jr. 2007.*The way forward:Towards accelerated agricultural diversification and greater participation of smallholders*. In *Agricultural diversification and smallholders in South Asia*, ed. P.K. Joshi,A. Gulati, and R. Cummings Jr. New Delhi: Academic Foundation.

IMF (International Monetary Fund). 2008. *Food and Fuel Prices, Recent Developments, Macroeconomic Impact, and Policy Responses. An Update*. Διαθέσιμο στο : www.imf.org

Magdoff, F. 2008. «Η Παγκόσμια κρίση τροφίμων. Αίτια και Αναλύσεις», *Monthly Review*, No. 45 (110).

Mussa, M. 2007. *Global economic prospects 2007/2008: Moderately slower growth and greater uncertainty*. Paper presented at the 12th semiannual meeting on Global Economic Prospects, October 10.Washington,D.C.: Peterson Institute.

Paulino, A. L. 1989. *Agricultural Price Policy for Developing Countries*. ed. John W. Mellor and Raisuddin Ahmed. Published for the International Food Policy Research Institute. The Johns Hopkins University Press. Baltimore and London.

Pingali, P. 2006. *Westernization of Asian diets and the transformation of food systems: Implications for research and policy*. Food Policy 32: 2881–298.

Remesh, S. and P. Konandreas. 2008. *WTO provisions in the context of responding to soaring food prices*, FAO commodity and trade research working paper no 25.

Rosegrant, W.M. 2008. *Biofuels and Grain Prices: Impacts and Policy Responses*. IFPRI IMPACT. Διαθέσιμο στο: www.ifpri.org.

UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development). 2007. *World investment report 2007*. Geneva.

Χοϊδάς, Φ..Γ. *Η κρίση της πείνας*. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία. 2/11/2008.

World Bank. 2008. *Global food crisis – Aug. 2008*. Διαθέσιμο στο: www.worldbank.org